

СТАНОВИЩЕ

За дисертационния труд на Евгения Благоева Николова

„Семейни ценности и младите хора: състояние и динамика след 1989 г.”

за присъждане на научната и образователна степен “доктор” по социология шифър

05.11.01

от проф. д-н Валентина Златанова – ИИОЗ при БАН

Дисертацията поставя значим и недостатъчно изследван научен проблем.

Актуалността на темата се обуславя от тенденцията на силно изразени негативни процеси при всички основни демографски показатели – намалена брачност и ниска раждаемост, висока бракоразводност, висока смъртност и интензивна миграция. Въпросът за ценностите, намиращи проявление в нови житейски стратегии и модели на демографско поведение, както и настъпващите трансформации в нагласите към семейно-брачните и родителските взаимоотношения е основният изследователски въпрос на дисертационния труд. Целта е да се установят настъпилите промени в тези ценности и нагласи и да се очертае българската специфика на основата на сравнителен анализ с Полша и Норвегия за периода 1990-2008, както и различията и сходствата в ценностните ориентации на различните възрастови и образователни групи. Т.е. търсени са **ефектите на поколението и образованието** в определен времеви период. Приведени са редица аргументи в подкрепа на научната теза на докторантката за противоречивост на тенденциите по отношение на ценностите и нагласите към семейството, брака, родителството, ролята на жената и децата, поколенческите взаимоотношения и др.

Общото впечатление от представения дисертационен труд е, че той е логически добре структуриран, стилът на изложение е ясен, стегнат и четивен, авторските виждания са аргументирано защитени.

Представеният емпиричен анализ установява важни факти:

Първо относно съществуващите нагласи в българското общество по оста материализъм / пост-материализъм, по-специално:

В контекста на нагласите от гледна точка „чист“, материализъм / пост-материализъм се очертава устойчива времева доминация на материалистичния светоглед, както в обществото като цяло, така и при всички изследвани групи. Във възрастов и образователен аспект зрялото поколение и най-ниско образованите в най-висока степен са поддръжници на *материалистичния тип ценности*;

На *второ* място се отбелязва ценността на *семеиният живот* като силно и почти универсално ценен: висока подкрепа на необходимостта от партньор и стабилна връзка, независимо дали отношенията са институционализирани чрез брак или връзката е с „отворен характер”. Съществена характеристика на семейните ценности е, че *смисълът на семеиния живот и партньорските отношения* са подложени на преоценка и промяна. Връзките между партньорите се променят – нараства значимостта на тяхното качество, личностната и емоционална удовлетвореност. Личностните връзки, интимното партньорство и сексуалността, освободени от нормативния контрол, основаващи се във все по-висока степен на доверието, уважението и взаимната обич, стават водещи. Наблюдава се нарастваща във времето нетолерантност към извънбрачните връзки и изневери, особено от страна на младите хора, което може да се разглежда в контекста на нарастващата значимост на партньорските отношения, а не като израз на традиционализъм и консерватизъм в нагласите. В същия контекст може да се разглежда и нарасналата във времето толерантност към разводите;

На *трето* място интерес представляват изводите, свързани с *междупоколенческите отношения*, които разкриват запазване на силни семейни връзки и в голяма степен традиционност. Традиционни остават и възгледите относно *ценностите, в които трябва да се възпитават децата*. като сложен микс на взаимодействие на традиционни, модерни и постмодерни елементи.

На *четвърто* място - Постигнати са *важни резултати, произтичащи от* сравнителният анализ между трите страни:

- *Семейството* като ценност има голямо значение и в трите общества, но възприемането на *брака като институция и вечен съюз* разкрива значими различия – в норвежкото общество се наблюдават по-ниска подкрепа към семейния начин на живот и висока толерантност към развода; има сходство в положителните нагласи между двете пост-комунистически страни (по-силно застъпени в България) за необходимостта от стабилна партньорска обвързаност, но различия в нагласите към брачната институция и развода.

- Наблюдаваните нагласи към *джендър ролите* и схващането за мястото и ролята на жената в различните общества показват културната специфика на обществата. В Норвегия джендърната равнопоставеност в семейната сфера е високо застъпена. Съпоставка между Полша и България показва по-голяма динамика в Полша във времето по отношение на навлизането на ценностите, насочени към себerealизацията на жената и отслабване на традиционните схващания.

Достойнства на дисертационния труд:

1. Направен е изчерпателен критичен анализ на теориите за ценностите с оглед на нагласите, които очертават основните ценностни профили на поведение;
2. Направен е сравнителен анализ на ценностните нагласи и ориентации в три европейски държави с различно демографско поведение;
3. Изведени са различни социодемографски профили на демографско поведение.

Приносите на дисертационния труд са свързани:

1. Със задълбочен анализ на състоянието, оценка на развитието на тази проблематика;
2. Детайлно познаване на научните изследвания по темата и критическото им преосмисляне;

Възникват и някои въпроси:

Първият е свързан с формулирането на темата, по-точно с аналитичното конструиране и познавателно ограничаване на изследователския предмет. Формулирането на широки теми поставя проблеми свързани с аналитично конструираните граници на изследователския предмет, което допринася за трудното осмисляне на емпиричния материал и корелациите между измеренията на ценностите и характеристиките на демографското поведение.

Второ, в социологията на семейните ценности могат да се открият различни теоретични концепции и различни изследователски подходи. Само достатъчно разгърнатата теоретична рамка-система от социологически понятия и връзки между тях, логично води към научно обоснована операционализация на семейните ценности. Тогава емпиричният материал, привлечен като система от доказателствени аргументи за потвърждаване или отхвърляне на дадена теза може да бъде по-добре теоретично осмислен.

Заклучение: Въз основа всичко казано по-горе и специално на постигнатите научни резултати, убедено предлагам на членовете на научното жури да гласуват „за” присъждане на образователната и научна степен „доктор” по „социология”(шифър 05.11.01) на Евгения Благоева Николова.

02.03.2016

Подпис:.....

(проф.дсн Валентина Златанова)